

HUDUDIY RAQOBATBARDOSHLIKNI OSHIRISHDA SANOAT KLASTERLARINING AHAMIYATI

Sobirjonov Asadjon

Toshkent kimyo-texnologiya instituti

ORCID: 0009-0006-4780-7719

asadjon9933@gmail.com

Annotatsiya. Hududiy raqobatbardoshlikni oshirish uchun sanoat klasterlarini rivojlantirish muhim strategik yo'nalish sanaladi. Maqolada klasterlashuv nazariyasining ilmiy asoslari hamda O'zbekistonda sanoat klasterlari joriy etilish tajribasi adabiyotlar va statistik ma'lumotlar asosida tahlil qilinadi. Tadqiqot natijalari sanoat klasterlari hududlarda ishlab chiqarish samaradorligini oshirib, innovatsiyalarni jadallashtirishi va yangi biznes subyektlari shakllanishiga zamin yaratishini ko'rsatmoqda. Muallif tomonidan hududiy raqobatbardoshlikni yuksaltirishda klasterlashuvdan samarali foydalanish bo'yicha tavsiyalar beriladi.

Kalit so'zlar: sanoat klasteri, hududiy raqobatbardoshlik, klasterlashuv, innovatsion rivojlanish, hududiy iqtisodiyot, raqobat ustunliklari.

ВАЖНОСТЬ ПРОМЫШЛЕННЫХ КЛАСТЕРОВ В ПОВЫШЕНИИ РЕГИОНАЛЬНОЙ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ

Собирджонов Асаджон

Ташкентский химико-технологический институт

Аннотация. Для повышения региональной конкурентоспособности развитие промышленных кластеров рассматривается как важное стратегическое направление. В статье на основе анализа научной литературы и статистических данных рассматриваются теоретические основы кластеризации и опыт внедрения промышленных кластеров в Узбекистане. Результаты исследования показывают, что промышленные кластеры повышают эффективность производства в регионах, ускоряют инновации и создают основу для формирования новых бизнес-субъектов. Автором разработаны рекомендации по эффективному использованию кластеризации для повышения региональной конкурентоспособности.

Ключевые слова: промышленный кластер, региональная конкурентоспособность, кластеризация, инновационное развитие, региональная экономика, конкурентные преимущества.

THE IMPORTANCE OF INDUSTRIAL CLUSTERS IN INCREASING REGIONAL COMPETITIVENESS

Sobirjonov Asadjon

Tashkent Institute of Chemical Technology

Abstract. *In order to enhance regional competitiveness, the development of industrial clusters is regarded as an important strategic direction. This article analyzes, based on a review of literature and statistical data, the theoretical foundations of clustering and Uzbekistan's experience in implementing industrial clusters. The research results indicate that industrial clusters increase production efficiency in regions, accelerate innovation, and create a basis for the formation of new business entities. The author provides recommendations for the effective use of clustering to improve regional competitiveness.*

Keywords: *industrial cluster, regional competitiveness, clustering, innovative development, regional economy, competitive advantages.*

Kirish.

Global iqtisodiyot sharoitida mintaqalar o'z raqobatbardoshligini oshirishga intilmoqda, chunki hududiy raqobatbardoshlik milliy iqtisodiy o'sish va aholi farovonligini ta'minlashda muhim ahamiyatga ega. Hududning raqobatbardoshligi deganda, uning investitsiyalarni jalb etish, yuqori texnologiyalarni joriy etish va mahsulotlarini ichki hamda tashqi bozorlarda muvaffaqiyatli raqobatlasha olishi tushuniladi. Hozirgi vaqtda mintaqaviy iqtisodiy siyosatda hududiy raqobat ustunliklarini shakllantirishning zamonaviy usullaridan biri sifatida sanoat klasterlari konsepsiyasiga alohida e'tibor qaratilmoqda.

Sanoat klasteri tushunchasi iqtisodiyot nazariyasiga birinchi marta Maykl Porter tomonidan kiritilgan bo'lib, u klasterlarni "ma'lum bir sohada o'zaro bog'langan korxonalar va tegishli institutlarning geografik jihatdan yaqin guruhi" sifatida ta'riflagan. Klasterlar doirasida bir-biri bilan bog'liq korxonalar, tadqiqot muassasalari, infratuzilma va boshqa yordamchi tashkilotlar jamlanadi. Bunday yaqin aloqadorlik va hududiy kontsentratsiya ishlab chiqarish zanjirida kooperatsiyani kuchaytirib, sinergiya effektini yuzaga keltiradi. Ilmiy tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, klaster yondashuvi hududlarda innovatsion faollikni oshirish va iqtisodiy samaradorlikni yuksaltirishga xizmat qiladi. Klasterlashuv aslida iqtisodiyotni boshqarishning yangi texnologiyasi bo'lib, u nafaqat ayrim sanoat yoki hudud darajasida, balki butun mamlakat miqyosida raqobatbardoshlikni kuchaytirish imkonini beradi.

So'nggi yillarda klasterlashuv bo'yicha qator nazariy va amaliy tadqiqotlar olib borilgan. Xususan, xorijiy va mahalliy olimlar sanoat klasterlarining mohiyati va ular yaratadigan afzalliklarni chuqur o'rganganlar. Masalan, O.L. Ksenofontova va M.A. Xaydarova klaster yondashuvini hududiy sanoatning samaradorligi va barqarorligini oshirishga xizmat qiluvchi qudratli vosita sifatida ta'riflab, klasterlar innovatsiya, bandlik, daromadlar va byudjet tushumlarini ko'paytirish orqali mintaqa rivojlanishiga katta hissa qo'shishini ta'kidlaydilar. Klasterlashuv tufayli mahalliy hokimiyat organlari hudud iqtisodiyotini yanada samarali boshqarish imkoniga ega bo'lishadi. Shuningdek, Yevropa va Osiyo mamlakatlari misolida klaster siyosati tajribalarini o'rgangan tadqiqotlar ham klasterlarning hududiy innovatsion rivojlanish va raqobatbardoshlikni ta'minlashdagi ijobiy rolini tasdiqlaydi.

Ushbu kirish qismidan ko'rinib turibdiki, sanoat klasterlari hududiy raqobatbardoshlikni oshirish vositasi sifatida nazariy va amaliy jihatdan dolzarb hisoblanadi. Maqolaning maqsadi – sanoat klasterlarining hududiy raqobatbardoshlikka ta'sirini o'rganish, klasterlashuv konsepsiyasini iqtisodiy adabiyotlar tahlili asosida yoritish hamda O'zbekistonda joriy etilgan sanoat klasterlari tajribasini tahlil qilish orqali hududiy raqobat ustunliklarini shakllantirish bo'yicha takliflar ishlab chiqishdan iborat.

Adabiyotlar sharhi.

Klasterlashuv nazariyasi klassik iqtisodiy adabiyotlarda Porter (1990, 1998) asarlarida keng asoslab berilgan. Porter ta'kidlaganidek, sanoat klasterlari raqobat ustunliklarini shakllantirishning uch asosiy yo'nalishi mavjud: birinchidan, klaster tarkibidagi kompaniyalarning samaradorligini oshirish (masalan, ishchi kuchi malakasini oshirish, ixtisoslashgan infratuzilma va yetkazib beruvchilardan yaqin masofada foydalana olish orqali); ikkinchidan, innovatsiyalarni jadallashtirish (ya'ni yangi texnologiyalar va bilimlarning tez tarqalishi, raqobat bosimi ta'sirida mahsulot va jarayonlarni tez yangilash); uchinchidan, klaster doirasida yangi korxonalar tashkil topishiga ko'maklashish (ya'ni tadbirkorlikning rivojlanishi). Shunday qilib, klasterlashuv natijasida hududda ishlab chiqarish samaradorligi oshadi, innovatsion faoliyat faollashadi va tadbirkorlik ekotizimi kengayadi.

Adabiyotlarda qayd etilishicha, klasterlar alohida korxonalarga mustaqilligini yo'qotmagan holda keng ko'lamli hamkorlikning samarasidan foyda olish imkonini beradi. Innovatsion klaster tarkibidagi korxonalar uchun axborot va resurslarga kirish osonlashadi, ular o'zaro hamkorlikda ishlash orqali bozor o'zgarishlariga tezroq moslasha oladi. Masalan, Kozonogova va hammualliflar tadqiqotida sanoat klasteri doirasidagi korxonalar yakka faoliyat yurituvchi raqobatchilarga nisbatan bozorda tezroq rivojlanish va yuqori rentabellikka erishishini ko'rsatgan. Buning sababi, klasterda murakkab va talabchan mijozlar hamda yetkazib beruvchilar yaqin aloqada bo'lib, bu korxonalarga bozor ehtiyojlarini chuqurroq anglash va mahsulot sifati hamda servisni takomillashtirishda yordam beradi.

Yana bir muhim jihat – klasterlashuv hududiy innovatsion ekotizimning ajralmas qismiga aylanmoqda. Xususan, Yevropa Ittifoqi mamlakatlari oxirgi yigirma yil ichida klaster siyosatini iqtisodiy rivojlanish strategiyasining muhim elementi sifatida qo'llab kelmoqda. Tadqiqotlarda keltirilishicha, 2020-yilda Yevropa bo'ylab qariyb 2950 ta mintaqaviy sanoat klasteri faoliyat ko'rsatgan bo'lib, ulardan 198 tasi yuqori samarali klasterlar toifasiga kiradi. Bu klasterlar sanoat tarmoqlararo innovatsiyalarni qo'llab-quvvatlab, mintaqaviy iqtisodiyotning barqaror o'sishiga hissa qo'shmoqda. Shu bilan birga, ayrim mualliflar klasterlarning muvaffaqiyati ko'p jihatdan mahalliy sharoitlar – klaster a'zolari o'rtasidagi ixtisoslashuv darajasi, institutsional muhit va infratuzilma rivojlanganligi – ga bog'liqligini ta'kidlaydi. Ixtisoslashuv yetarli bo'lmagan klasterlarda kutilgan iqtisodiy samara to'liq namoyon bo'lmagligi mumkin. Demak, adabiyotlar sharhi shuni ko'rsatadiki, klasterlashuv samarador bo'lishi uchun qulay biznes muhiti, innovatsion salohiyat va kooperativ aloqalarni rivojlantirish muhim shart hisoblanadi.

Umuman olganda, ilmiy manbalar sanoat klasterlarining hududiy raqobatbardoshlikni oshirishdagi rolini tasdiqlaydi. Klasterlashuv nazariyasi rivojlanib borar ekan, uning amaliy qo'llanilishi doirasi ham kengaymoqda. Yevropa, AQSH, Osiyo davlatlari tajribasi shuni ko'rsatmoqdaki, klasterlarga asoslangan rivojlanish modeli mintaqalarga tez o'sish va barqarorlik keltiradi. Shu bois ilmiy adabiyotlarda klaster siyosati (cluster policy) alohida yo'nalish sifatida o'rganilib, hukumatlar uchun tavsiyalar ishlab chiqilmoqda.

Tadqiqot metodologiyasi.

Maqolada qo'yilgan masalalarni o'rganish uchun sifat jihatdan tahlil usullaridan foydalanildi. Dastlab mavzuga doir mahalliy va xorijiy ilmiy adabiyotlar, jumladan, ilmiy maqolalar, hisobotlar va monografiyalar o'rganilib, adabiyotlar sharhi amalga oshirildi. Klasterlashuv nazariyasining kontseptual asoslarini yoritish maqsadida Porter va uning izdoshlari tomonidan ishlab chiqilgan nazariy yondashuvlar tahlil qilindi. Shuningdek, O'zbekiston iqtisodiyotida joriy etilgan klasterlar bo'yicha rasmiy ma'lumotlar va statistik ko'rsatkichlar to'plandi.

Tadqiqot davomida qiyosiy tahlil (komparativ) usulidan foydalangan holda O'zbekiston tajribasi xorijiy mamlakatlar (jumladan, Yevropa Ittifoqi) klaster siyosati tajribasi bilan taqqoslandi. Sistemali yondashuv asosida "hududiy raqobatbardoshlik – klasterlashuv –

innovatsion rivojlanish" o'zaro bog'liqligi o'rganildi. Shuningdek, tahlilda statistik ma'lumotlar tahlili elementlari qo'llanilib, mavjud sonli ko'rsatkichlar (klasterlar soni, klaster qamrab olgan ishlab chiqarish hajmi, eksport ulushi va h.k.) ko'rib chiqildi.

Tadqiqotning axborot bazasi sifatida O'zbekiston Respublikasi iqtisodiy rivojlanish strategiyasi hujjatlari, Prezident farmon va qarorlari hamda Davlat statistika qo'mitasi ma'lumotlari, shuningdek, "Iqtisodiy taraqqiyot va tahlil" va boshqa ilmiy jurnallardagi maqolalar ma'lumotlari xizmat qildi. Olingan ma'lumotlar dastlab kontent tahlil (mazmuniy tahlil) usulida qayta ishlanib, ilmiy xulosalar chiqarishda mantiqiy tahlil uslubiyati qo'llandi. Maqolada keltirilgan barcha qarash va xulosalar muallif tomonidan umumlashtirilib, tanqidiy tahlil natijasida shakllantirildi.

Tahlil va natijalar muhokamasi.

Maqolada amalga oshirilgan tahlillar sanoat klasterlarining hududiy raqobatbardoshlikka ijobiy ta'sirini bir necha jihatlarida yoritib berdi. Birinchidan, klasterlashuv hududda ishlab chiqarish samaradorligini oshiradi. Bu, avvalo, klaster tarkibidagi korxonalarning o'zaro yaqin joylashuvi va ixtisoslashuvi tufayli erishiladi – masalan, klaster ichida xomashyo yetkazib beruvchilar va ishlab chiqaruvchilar bir-biriga yaqin bo'lgani sababli transport va tranzaksiya xarajatlari qisqaradi, yetkazib berish muddatlari tezlashadi. Shuningdek, klaster doirasida mehnat bozori ham shakllanadi – malakali ishchi kuchi klaster markaziga to'planadi, bu esa korxonalarga mos kadrlarni tez topish imkonini beradi. Mintaqaviy ixtisoslashuv ortishi natijasida korxonalar faoliyat ko'lami kengayadi va ishlab chiqarish hajmlari ortib, tannarx pasayadi.

Ikkinchidan, sanoat klasterlari innovatsion faollikni kuchaytiradi. Klasterga kiruvchi firmalar o'zaro raqobat va hamkorlik muhitida bo'lib, bu ular uchun doimiy takomillashuv zaruratini yuzaga keltiradi. Ilmiy ishlar ko'rsatmoqdaki, klasterlar innovatsiyalarni tez joriy etish va tarqatishga xizmat qiladi – masalan, klaster ichida korxonalar yangi g'oyalarni bir-biridan o'rganadi, texnologik yangiliklarni tezroq qabul qiladi. Klasterlarda ilmiy-tadqiqot muassasalari va ishlab chiqarish o'rtasida kooperatsiya rivojlangan bo'lib, bu bilim va texnologiya transferini osonlashtiradi. Natijada hududdagi umumiy innovatsion muhit kuchayadi, yangi mahsulot va jarayonlar paydo bo'lib, mintaqaning texnologik raqobatbardoshligi ortadi.

Uchinchidan, klasterlashuv yangi biznes subyektlarining paydo bo'lishiga zamin yaratadi. Yirik klasterlar atrofida ko'plab kichik va o'rta korxonalar, shu jumladan startaplar tashkil topadi. Klasterda shakllangan biznes ekotizimida tadbirkorlik uchun qulay shart-sharoitlar yaratiladi – bozor haqida zarur ma'lumotlar mavjudligi, infratuzilma va xizmatlar (masalan, logistika, konsalting, moliyaviy servis)ning yaqinligi yangi tadbirkorlarni jalb etadi. Tadqiqotlar klaster hududlarida korxonalar soni boshqa hududlarga nisbatan tezroq oshishini tasdiqlaydi. Klaster qatnashchilari bo'lgan malakali mutaxassislar ko'pincha o'z biznesini yo'lga qo'yadi yoki klaster ichidagi bo'sh bo'g'inlarni to'ldirish uchun yangi korxonalarni tashkil etadi. Bu jarayon, o'z navbatida, hudud iqtisodiyotining diversifikatsiyasini chuqurlashtiradi va raqobat muhitini sog'lomlashtiradi.

Tahlil natijalarini O'zbekiston misolida ko'rib chiqamiz. Mamlakatimizda sanoat va qishloq xo'jaligi klasterlarini tashkil etish bo'yicha islohotlar 2017-yildan boshlandi. Dastlab Buxoro viloyatida paxtachilik-to'qimachilik klasteri hamda Sirdaryo viloyatida paxtachilik klasteri tajriba tariqasida yo'lga qo'yildi. Ushbu pilot klasterlar ijobiy natija bergach, klasterlashuv modeli qisqa fursatda boshqa hududlarda ham keng joriy etildi. Bugungi kunda O'zbekistonda qator tarmoqlarda – paxta-to'qimachilik, g'allachilik, meva-sabzavotchilik, chorvachilik, qurilish industriyasi, farmatsevtika va hokazo – klasterlar faoliyat yuritmoqda.

Rasmiy ma'lumotlarga ko'ra, 2021-yil yakuniga kelib Respublikada 134 ta paxta-to'qimachilik klasteri faoliyat ko'rsatgan, ularga 1 million gektardan ortiq ekin maydonlari birlashtirilgan. Xuddi shu yili 245 ta meva-sabzavotchilik klasteri tuzilgan bo'lib, ular 179 ming

ga yer maydonida faoliyat olib borgan. Klasterlar tarkibiga minglab fermer xo'jaliklari kooperatsiya asosida jalb qilingan (masalan, paxta klasterlarida 28 mingdan ortiq fermer xo'jaligi integratsiya qilingan). Bu holat qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishida yillar davomida saqlanib kelgan uzilishlar va resurs isrofgarchiliklarini kamaytirishga xizmat qilmoqda. Darhaqiqat, klaster tizimi joriy etilgach, qishloq xo'jaligi mahsulotlari yetishtirish hajmi sezilarli darajada oshgani kuzatilgan. Jumladan, 2017–2021-yillar davrida paxta xomashyosi ishlab chiqarish hajmi 405 ming tonnaga (ya'ni 15% ga) ko'paydi. Meva-sabzavot yetishtirish hajmi esa shu davrda 6,7% ga o'sdi. Bu o'sish tendensiyalari bevosita klasterlashuv hisobiga erishilgani, klasterlar doirasida fermerlar va qayta ishlovchi korxonalar o'rtasidagi uzviy bog'liqlik hosildorlikni yuksaltirishga imkon berganini mutasaddilar ta'kidlamogda.

Klasterlarning hududiy iqtisodiyotga qo'shgan hissasi faqat qishloq xo'jaligi bilan cheklanmaydi. Sanoat sohalarida tashkil etilgan klasterlar ham mahsulot sifati va raqobatbardoshligini oshirmogda. Masalan, Jizzax viloyatida faoliyat yurituvchi avtomobil sanoati klasteri hududda avval mavjud bo'lmagan ko'plab yangi ishlab chiqarish quvvatlarini yaratdi, minglab ish o'rinlari tashkil qilindi. Toshkent viloyatidagi farmatsevtika klasteri esa dori vositalari ishlab chiqarish zanjirini mahalliyashtirishga erishib, import o'rnini bosuvchi mahsulotlar ulushini oshirdi. Bunday misollar O'zbekistonning deyarli barcha hududida kuzatilmoqda.

Yuqoridagi tahlillar asosida aytish mumkinki, sanoat klasterlari O'zbekistonda hududiy raqobatbardoshlikni oshirishning muhim omiliga aylanyapti. Klasterlar eksport salohiyatini yuksaltirishda ham muhim rol o'ynaydi – masalan, to'qimachilik klasterlari tufayli paxta xomashyosini chetga sotish o'rniga mahalliy korxonalar tayyor to'qimachilik mahsulotlarini eksport qilish hajmini oshirishdi. Natijada, qo'shimcha qiymat mamlakat ichida yaratilmoqda. Resurslardan samarali foydalanish ham klasterlarning ijobiy jihatlaridan biridir – klaster ichida resurslar (xomashyo, kapital, mehnat) taqsimoti bozor mexanizmlari va kooperatsiya orqali optimal holatga keltiriladi. Guljahon Mahmudova va Azizbek Qudratov tadqiqotlarida qayd etilishicha, klasterlar import o'rnini bosishga yordam beradi, resurslardan yanada samarali foydalanish va yalpi hududiy mahsulot o'sishini ta'minlaydi. Bundan tashqari, klasterlashuv chekka hududlarning rivojlanishiga turtki bo'lmoqda – avvallari sanoati sust bo'lgan tuman va viloyatlar (masalan, Jizzax, Sirdaryo viloyatlarida) klasterlar tufayli yirik investitsiyalarni jalb qilishga muvaffaq bo'lmoqda.

Shu o'rinda, klaster siyosatini takomillashtirish bo'yicha ayrim masalalarga e'tibor qaratish lozim. Tahlillar shuni ko'rsatadiki, klasterlarning muvaffaqiyati ko'p jihatdan institutsional muhitga bog'liq. Agar klaster qatnashchilari o'rtasida huquqiy himoya, kontrakt majburiyatlari bajarilishini ta'minlash, raqobat muhitining adolatligi kabi omillar ta'minlanmasa, klaster to'laqonli ishlamaydi. Shuningdek, klaster rivoji uchun muhim infratuzilma (moliya, transport, logistika, energetika va h.k.) bilan ta'minlanganlik darajasi ham hal qiluvchi ahamiyatga ega. O'zbekiston sharoitida ayrim yangi klasterlar infratuzilmaviy cheklovlar va malakali kadrlar yetishmovchiligi muammosiga duch kelmoqda. Masalan, qishloq xo'jaligi klasterlarida suv resurslarini boshqarish, zamonaviy texnikalar bilan ta'minot masalalari kun tartibida turibdi. Sanoat klasterlarida esa innovatsion tadqiqotlar bilan ishlab chiqarish integratsiyasini kuchaytirish zarurati mavjud.

Xulosa qilib aytganda, sanoat klasterlarini rivojlantirish orqali hududiy raqobatbardoshlikni oshirish konsepsiyasi O'zbekistonda o'z samarasini bera boshladi. Kelgusida ushbu yondashuvni kengaytirish va takomillashtirish maqsadga muvofiqdir.

Xulosa va takliflar.

Olib borilgan tadqiqot sanoat klasterlarining hududiy raqobatbardoshlikni oshirishdagi ahamiyatini nazariy va amaliy jihatdan asoslab berdi. Klasterlashuv natijasida hududlarda ishlab chiqarish samaradorligi oshishi, innovatsion jarayonlar jadallashishi va yangi korxonalar tashkil topishi raqobatbardosh hududiy iqtisodiyotni shakllantirishga xizmat qilishi aniqlandi.

O'zbekiston misolida klasterlar joriy etilishi qisqa muddatda qator ijobiy o'zgarishlarga olib kelgani, xususan, qishloq xo'jaligi va sanoatda ishlab chiqarish hajmining o'sishi, mahsulot sifati va qo'shimcha qiymatning ortishi misolida namoyon bo'ldi

Klasterlashuv hududiy iqtisodiy siyosatning muhim instrumenti sifatida o'zini oqlayotgani bilan birga, uni rivojlantirish jarayonida e'tibor qaratilishi lozim bo'lgan masalalar ham mavjud. Tadqiqot natijalaridan kelib chiqib, quyidagi taklif va tavsiyalar shakllantirildi:

Klasterlar faoliyati uchun institutsional muhitni yaxshilash: Klaster a'zolari o'rtasida uzviy hamkorlikni ta'minlash uchun huquqiy bazani takomillashtirish zarur. Xususan, kooperatsiya shartnomalarini amalga oshirish, intellektual mulkni himoya qilish, moliyaviy sheriklikni qo'llab-quvvatlash bo'yicha aniq mexanizmlar joriy etilishi lozim. Bu klaster ichida ishonch muhitini mustahkamlaydi va uzoq muddatli hamkorlikka zamin yaratadi.

Innovatsion infratuzilmani rivojlantirish: Klasterlar muvaffaqiyati ulardagi innovatsiya darajasiga chambarchas bog'liq. Shu bois, hududlarda ilmiy-tadqiqot institutlari, texnoparklar va innovatsion markazlar bilan klasterlar o'rtasida aloqalarni kuchaytirish darkor. Universitetlar, ilmiy muassasalar va ishlab chiqarish korxonalari integratsiyasini ta'minlaydigan qo'shma loyihalar, startap inkubatorlari va grant dasturlarini kengaytirish tavsiya etiladi. Bu klasterlarda yuqori qo'shilgan qiymatli mahsulotlar ulushini oshirishga xizmat qiladi.

Kadrlar salohiyatini oshirish: Klasterlarda faoliyat yurituvchi korxonalar malakali mutaxassislar ehtiyojiga ega. Shu sababli, hududlarda klaster talablariga mos kadrlar tayyorlash tizimini yo'lga qo'yish zarur. Oliy va o'rta maxsus ta'lim muassasalari o'quv dasturlarini klaster ehtiyojlaridan kelib chiqib yangilashi, dual ta'lim va amaliyot dasturlarini joriy etishi lozim. Bu kelgusida klasterlarning raqobatbardoshligini ta'minlaydigan bilim va ko'nikmalarga ega ishchi kuchini shakllantiradi.

Klasterlar soni va tarmoq qamrovini kengaytirish: Hozirgi kunda O'zbekistonda klasterlar asosan qishloq xo'jaligi va to'qimachilik sohalarda ustunlik qilmoqda. Kelgusida iqtisodiyotning boshqa tarmoqlarida ham (masalan, kimyo sanoati, qurilish materiallari sanoati, turizm va IT sektori) klasterlashuvni rag'batlantirish lozim. Bu maqsadda ushbu sohalarda pilot klaster loyihalarini yo'lga qo'yish, xorijiy tajribani joriy etish mumkin. Turli tarmoqlarda klasterlar tashkil etilishi iqtisodiyotning diversifikatsiyasini ta'minlab, hududlarga yangi o'sish nuqtalarini beradi.

Klaster faoliyatini monitoring qilish va baholash: Klasterlarni rivojlantirish bo'yicha davlat siyosatini takomillashtirish uchun ularning natijadorligini doimiy baholab borish zarur. Har bir klaster bo'yicha ko'rsatkichlar tizimi (masalan, ishlab chiqarish hajmi o'sishi, eksport ulushi, yaratilgan ish o'rinlari, innovatsion mahsulotlar soni va h.k.) ishlab chiqilishi va monitoring qilinishi lozim. Tahlillar asosida muvaffaqiyatli klasterlarga qo'shimcha rag'batlar berish, sust rivojlanayotgan klasterlar bo'yicha esa muammolarni bartaraf etish choralarini ko'rish tavsiya etiladi.

Yuqoridagi takliflarni amalga oshirish orqali sanoat klasterlarining hududiy raqobatbardoshlikka qo'shayotgan hissasini maksimal darajaga chiqarish mumkin. Xulosa o'rnida aytish mumkinki, sanoat klasterlari O'zbekiston hududiy iqtisodiy siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biriga aylanib ulgurdi. Klasterlashuv tufayli mintaqalarda yangi iqtisodiy imkoniyatlar paydo bo'lmoqda, innovatsion rivojlanish tezlashmoqda va aholi bandligi hamda daromadlari oshmoqda. Kelajakda klaster tamoyillarini chuqurlashtirish, ularni davlat tomonidan qo'llab-quvvatlashni kuchaytirish hamda xorij tajribasini inobatga olgan holda rivojlantirish O'zbekistonning barqaror va raqobatbardosh hududiy iqtisodiyotini shakllantirishga xizmat qiladi.

Shu bilan birga, mavzuni yanada chuqurroq o'rganish uchun kelgusida bir qator tadqiqot yo'nalishlari mavjud. Jumladan, O'zbekiston sharoitida klasterlashuvning aniq iqtisodiy samaradorligini (miqdoriy jihatdan) baholovchi modellarni ishlab chiqish, hududiy raqobatbardoshlik indeksleri bilan klaster rivojlanishi ko'rsatkichlari o'rtasidagi bog'liqlikni

ekonometriya usullarida tadqiq etish maqsadga muvofiqdir. Bu kabi ilmiy izlanishlar klaster siyosatini yanada ilmiy asoslangan holda yuritish va kerakli tuzatishlar kiritishga imkon beradi.

Adabiyotlar/Jumepamypa/References:

Ismatova S. (2025). O'zbekiston hududlarining raqobatbardoshligini ta'minlashda xorij tajribasi. *Iqtisodiy taraqqiyot va tahlil*, 3, 39-44.

Isxakov A. (2025). Sanoat korxonalarida klaster faoliyati innovatsion tizim sifatida. *Iqtisodiy taraqqiyot va tahlil*, 3, 101-106.

Koshkarev M. V., Satmurzaev A. A. (2025). *The Role of Sustainable Industry Clusters in Regional Competitiveness in Times of Crisis. Economic Consultant*, 2025-yil, №4, 39-54.

Ksenofontova O. L., Khaydarova M. A. (2020). Innovatsion klaster konsepsiyasi va hududiy sanoat rivojlanishi. (Rus tilida, manba: O'zbekiston Iqtisodiyot vazirligi ilmiy to'plami) – Ksenofontova O.L., Khaydarova M.A. regional sanoat klasterlarini rivojlantirishda klaster yondashuvining samaradorligini tahlil qilgan.

Mahmudov M. F. (2022). *Industrial Regional Industry Clustering Assessment Methods: In Case of Uzbekistan. Asian Journal of Technology & Management Research*, 12, 136-142.

Mahmudova G., Qudratov A. (2023). O'zbekistonda innovatsion klasterlarning xorij tajribasidan foydalanish istiqbollari. *Iqtisod va moliya (Economics and Finance)*, 2023-yil, №1, 50-54.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni. (2022-yil 7-iyul). 2022-2026-yillarda O'zbekiston Respublikasining innovatsion rivojlanish strategiyasini tasdiqlash to'g'risida. – Mazkur strategiyada innovatsion klasterlarni rivojlantirish ustuvor yo'nalishlardan biri sifatida belgilangan.

Porter M. E. (1998). *Clusters and the New Economics of Competition. Harvard Business Review*, 76, 77-90.

Xu S., Zhong M., Wang Y. (2024). Can innovative industrial clusters enhance urban economic resilience? *Energy Economics*, 134, 107544. DOI: 10.1016/j.eneco.2024.107544 (Xulosa: sanoat klasterlari shahar iqtisodiy barqarorligini oshiradi).

Yevropa Komissiyasi (2020). *European Cluster Trends Report. – 2020-yil holatiga ko'ra Yevropa Ittifoqida 2950 ta sanoat klasteri faoliyat yuritishi va ularning turlarga ko'ra samaradorlik darajalari keltirilgan (manba: European Cluster Observatory).*